

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний стан розвитку економічної системи України характеризуються тим, що значна частина суб'єктів господарювання функціонує в умовах невизначеності та нестачі фінансових і матеріальних ресурсів, що не дає їм змоги здійснювати виробничу та фінансову діяльність, розвиватися. Разом із цим, нестача активів у суб'єктів господарювання супроводжується низькою ефективністю їхнього управління. Усе це потребує від підприємств пошуку оптимальних методів формування та використання наявних факторів виробництва, нових напрямків їхнього розвитку.

Результати функціонування суб'єктів господарювання, посилення їхнього впливу на ринок, темпи розвитку визначаються типом механізму управління ресурсами. З огляду на це одним із найважливіших напрямків фінансової політики є розробка алгоритму підвищення результативності фінансової діяльності, оптимізації прибутковості, мінімізації ризиків.

Процес матеріалізації основних стратегічних цілей суб'єкта господарювання здійснюється через матеріальну складову підприємств. А отже, від того, як організована система управління виробництвом і фінансами, залежить, як швидко і в якій мірі підприємство отримає бажаний результат. За умов, коли зовнішні фінансові ресурси є дорогими, а власних не вистачає, значна кількість підприємств неспроможна покрити операційні розриви у фінансових потоках, що призводить до сповільнення процесів оборотності капіталу, зниження ефективності їхнього господарювання. У цьому випадку перед суб'єктами господарювання гостро постає питання зміни структури та принципів функціонування системи управління фінансовими і матеріальними ресурсами з метою збереження їхнього потенціалу, напрямків і темпів розвитку. Саме тому

процес формування фінансової політики має бути спрямованим на підвищення результативності фінансової системи підприємств з метою реалізації їхніх стратегічних цілей за прийнятний проміжок часу з оптимальними витратами ресурсів та одночасною реалізацією їхнього виробничого та інформаційного потенціалу.

Ефективно сформована фінансова політика підприємств повинна враховувати значну кількість факторів, що впливають на фінансово-господарську діяльність. Важливою її складовою мають стати процеси заміщення дефіцитних ресурсів, нормалізація систем розподілу та перерозподілу активів. Акцентуючи увагу на цих питаннях, підприємство стає менш вразливим на ринку, менш залежним від неконтрольованих факторів.

Фінансова політика – це основа інформаційної системи розвитку суб'єктів господарювання. Її сутність проявляється у чітко спланованих, своєчасних діях, спрямованих на досягнення основної мети – стабілізації прибутковості та постійному розвитку. Будь-які дії підприємства мають бути функціонально пов'язаними із процесами матеріалізації його основних цілей, раціоналізуючи фінансові, матеріальні, інформаційні та людські ресурси. Загальна система координації процесів здійснення витрат підприємства формується за рахунок функціонального взаємопов'язання фінансових потоків, які є фактором об'єднання стратегічних і тактичних цілей, зовнішніх та внутрішніх ресурсів, погодження інтересів суб'єктів ринку, створення оперативного механізму контролю за ефективністю реалізації планових завдань.

Фінансова політика як складова загальної системи розвитку підприємств базується на системі планів та їхній реалізації за допомогою процесів управління матеріальними і фінансовими ресурсами, шляхом оптимізації взаємовідносин з іншими суб'єктами господарювання. Оскільки вона матеріалізується через процеси управління господарською діяльністю, оборот капіталу, то інформаційна її складова синтезується через рух ресурсів, який повинен бути спрямованим на формування такого складу фінансових та матеріальних активів, які за власною сутністю функціонально повинні бути пов'язаними із кінцевими

результатами діяльності підприємства – реалізацією основної його мети.

Стрижнем фінансової політики є напрямки, принципи та методи розвитку суб'єктів господарювання у тривалому періоді часу. При цьому її суттю є вибір найбільш оптимальних методів матеріалізації визначених завдань.

Структурно фінансова політика має охоплювати:

- функціонально організовану матрицю цілей підприємства та методів їхнього досягнення;
- структурований перелік джерел фінансування витрат підприємства;
- групу взаємопов'язаних методів оптимізації процесів формування та використання матеріальних і фінансових ресурсів;
- критерії відбору дієвих механізмів реалізації планів компанії;
- методи контролю за ефективністю реалізації окреслених цілей;
- критерії оцінювання досягнутих результатів.

Використовуючи основи сформованої фінансової політики, суб'єкт господарювання спроможний реалізувати власний потенціал із найменшими затратами часу та ресурсів.

З практичної точки зору фінансова політика – це набір послідовних кроків суб'єкта господарювання в системі управління факторами виробництва з метою формування ефективної податкової, кредитної та цінової політики.

Основним завданням розробки і реалізації ефективної фінансової політики є формування плану розвитку, напрямків маневрування, прорахунку різних варіантів розвитку подій, можливості їхнього випередження і здійснення профілактичних дій з ціллю уникнення необґрунтованих втрат. Проте існуючі реалії свідчать про те, що значна кількість підприємств на сьогодні використовує постреалізаційну систему управління фінансами. Суть її полягає в тому, що рішення про подальші кроки підприємства приймаються як реакція на помилки та прорахунки у попередніх діях, що призводить до ефекту нагромадження втрат. Помилкові рішення на помилковий результат породжують атрофовану систему з управління фінансами, суть якої зводиться не до реалізації стратегічних цілей суб'єкта господарювання, а до виправлення поточних помилок. Ресурси, що

могли б бути спрямовані на реалізацію завдань підприємств, відволікаються і використовуються на процеси нормалізації. Витрати зростають, результат відтерміновується, ефективність знижуються. Окрім того, така форма управління фінансами, як правило, супроводжується:

- зниженням рівня прибутковості та рентабельності;
- зростанням валових витрат;
- збільшенням тривалості виробничих циклів;
- спотворенням структури та сутності економічної інформації, що використовує підприємство;
- корегуванням стратегічних напрямків розвитку;
- постійною зміною тактичних цілей суб'єкта господарювання.

Такі цілі є змінними для кожного господарюючого суб'єкта до того моменту, поки не сформований стандартизований план дій. Підприємства в умовах високої інфляції й неефективної податкової політики держави можуть змінювати напрямки використання прибутку, принципи виплати дивідендів, процедуру регулювання витрат виробництва. При цьому важливим є перехід до управління фінансами на основі довготривалих фінансових планів із запровадженням системи коригуючих дій, що нейтралізують різні типи відхилень. У цих процесах підприємствам слід сконцентрувати власні сили на максимізації власних переваг на ринку та результатів їхньої реалізації. При цьому суб'єкт господарювання формує інноваційний досвід з управління активами та нарощує власний інформаційний потенціал.

Загалом основним завданням фінансової політики суб'єкта господарювання є максимальна реалізація власного потенціалу, його складових, розвиток особистості і на цій основі максимальне задоволення потреб людей. При цьому значу увагу приділяють критеріям відповідальності, принципам та методам досягнення цілей, адже «результат у будь-який спосіб» є фактором деструктизації фінансових відносин.

Основними результатами реалізації фінансової політики підприємства є:

- повне фінансове забезпечення процесів відтворення;

- нормалізація фінансових відносин суб'єкта господарювання;
- утримання оптимального рівня прибутковості компанії у тривалому періоді;
- удосконалення виробничих процесів;
- оптимізація структури капіталу підприємства й забезпечення його фінансової стійкості;
- нормалізація фінансових ризиків та підбір методів їхньої нейтралізації;
- раціоналізація фінансових потоків і розрахунків;
- максимізація альтернативної вартості результатів використання отриманого прибутку;
- забезпечення інвестиційної привабливості підприємства;
- створення ефективного механізму управління підприємством;
- реалізація резервів поліпшення фінансового стану підприємства.

Оптимізація фінансового забезпечення господарської діяльності є основним напрямком підвищення ефективності діяльності виробника. Цей процес характеризує результативність взаємовідносин підприємства з іншими суб'єктами ринку. Процеси фінансового забезпечення є основою руху грошових та фінансових потоків, передумовою формування доданої вартості як джерела розвитку та укріплення фінансової стабільності компанії. Як основна складова фінансової політики механізм фінансового забезпечення процесів виробництва має бути спрямованим на реалізацію стратегічних цілей суб'єкта господарювання, здійснюючи регулятивні та контрольні функції у системі управління наявним капіталом.

Фінансове забезпечення відтворення - це процес акумуляції ресурсів, їхнього розподілу, і розміщення. При цьому формуються основні передумови появи майбутнього доходу, що є ресурсом зміщення понесених витрат. Інша частина доходу - це джерело накопичення факторів виробництва, що є об'єктом нагромадження активів чи системою стабілізації фінансово-господарської діяльності. В умова постійних змін у зовнішньому економічному середовищі

потрібно домагатися оптимізації прибутковості діяльності підприємства, переводячи частину спекулятивного прибутку у стабілізаційний фонд. Саме тому значна кількість підприємств потребує нових схем управління ресурсами, що функціонально пов'язані із стратегією їх розвитку.

При цьому потрібно взяти до уваги, що типові механізми управління ресурсами приводять до номінальних результатів, забезпечуючи мінімальний рівень рентабельності. Неординарні рішення потребують виваженості, але саме вони часто можуть допомогти виробнику стабілізувати прибутковість.

Існують такі основні джерела фінансування підприємств:

- власні ресурси;
- кошти, що залучені на фінансових ринках;
- банківські позики;
- бюджетні кошти;
- спільні фонди фінансування.

Основною проблемою, яка супроводжує діяльність вітчизняних підприємств, є нестача фінансових ресурсів, що призводить до зниження ефективності господарської діяльності. Зменшення обсягів ресурсів, що авансуються у початок виробничого циклу, є причиною зниження вартості результатів виробництва. Наслідком є низька рентабельність або збиток. Значна частина підприємств з метою недопущення різкого зменшення обсягів ресурсів в обороті використовує кредиторську заборгованість як джерело фінансування поточних витрат. Це призводить до деградації фінансової дисципліни, перегляду основних аспектів взаємовідносин із постачальниками і підрядниками. Така практика збільшує тривалість термінів розрахунків та ускладнює їх. Кредиторська заборгованість продовжує зростати, що ускладнює процеси нормалізації кругообігу ресурсів компаній. Наслідком є низький рівень ефективності діяльності господарюючих суб'єктів, що призводить до втрат. Оборот за оборотом, збиток за збитком – таким чином виводяться фінансові ресурси з обороту, знижуючи ліквідність усіх активів.

До основних причин фінансових розривів у системі фінансування господарської діяльності можна віднести:

- низький рівень фінансової та платіжної дисципліни;
- недосконалість податкового законодавства;
- низький рівень розвитку ринкових відносин;
- значний рівень конкуренції;
- невдало обрані пріоритети фінансування;
- неефективна політика просування товарів на ринок;
- значна зношеність основних фондів підприємства;
- неефективно сплановані та реалізовані процеси відтворення.

Існує загальна процедура виявлення та усунення недоліків у системі фінансування виробничого процесу. Для цього формуються основні цілі суб'єкта господарювання, розробляється бізнес-план, оцінюються можливості підприємства на ринку, перспективи розвитку. Далі необхідно визначитись із джерелами фінансування поточних і капітальних витрат, їхньою вартістю та плановою ефективністю. Значну увагу слід приділити пошуку внутрішніх резервів фінансування витрат, оскільки такі ресурси є більш дешевими для використання.

Власні ресурси підприємства, хоча і знижують собівартість, проте не дають змоги швидко наростити необхідний темп розвитку. Отже, найбільш ефективнішим методом забезпечення витрат є змішане фінансування, при чому процес його застосування має супроводжуватися розрахунком альтернативної прибутковості використання кожного із джерел забезпечення витрат.

Додатковими резервами підвищення ефективності господарювання є:

- управління ліквідністю процесів обігу;
- прискорення оборотності ресурсів;
- удосконалення системи взаємовідносин із постачальниками та покупцями;
- пошук можливостей заміщення дефіцитних ресурсів;
- удосконалення процесів виробництва.

Тимчасова додаткова потреба у ресурсах фінансується за рахунок залучених коштів, основним з яких є кредит. Процес обігу ресурсів через кредитну систему дозволяє наповнити виробництво достатнім обсягом ресурсів. Причому підприємства іноді потребують «довгих» грошей, які супроводжують процеси удосконалення виробництва, підвищуючи ефективність формування та використання наявного капіталу. Формуючи паритети між «короткими» та «довгими» грошима, термінами їхнього використання та вилучення з обігу, суб'єкти господарювання здатні вирівняти потоки власних грошових ресурсів.

Будь-який фінансовий процес, що впливає на інвестиційну ефективність суб'єкта господарювання, змінює структуру факторів виробництва, що є основним керованим об'єктом. Очевидно, що відповідальність за реалізацію фінансової політики несе керівництво підприємства. Розвиток інвестиційної привабливості пов'язаний із тим, що необхідно сформувати такі умови, за яких потенційний інвестор мав би бажання вкласти кошти в підприємство, а далі реінвестувати отриманий дохід упродовж усього терміну функціонування виробника. Процес активізації залучення інвестицій є фактором прискорення реалізації фінансової політики підприємств.

Загалом, під інвестиційною привабливістю слід розуміти сукупність характерних рис суб'єкта господарювання, що стимулюють інвестора скористатися перевагами його фінансово-господарської діяльності. При цьому враховується психологія процесу інвестування – кошти надходять на ті підприємства, що забезпечують отримання стабільного та високого доходу.

Зокрема, підприємствам вигідно формувати таку структуру факторів виробництва, доходів та витрат, за якої з усіх альтернатив отримані результати будуть найбільш прийнятними для інвестора. Проте існує основне правило: чим вищою є ефективність процесів формування та використання ресурсів підприємства, тим більш імовірним буде процес залучення додаткових ресурсів у підприємство.

Серед основних факторів, що характеризують інвестиційну привабливість компанії, можна виокремити такі:

- здатність підприємства реалізувати власний потенціал;
- структуру та ліквідність факторів виробництва;
- типи та форми реалізації інвестиційних програм;
- типологію фінансових потоків суб'єкта господарювання.

У системі фінансового менеджменту діяльність суб'єкта господарювання із підвищення інвестиційної привабливості можна розглядати як процес реалізації фінансових та економічних відносин із метою максимального забезпечення вимог інвесторів компанії.

Враховуючи тип фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, структуру зовнішніх та внутрішніх ризиків, підприємство обирає найбільш ефективну форму ведення власного бізнесу, координуючи процеси управління фінансовими, економічними та трудовими ресурсами з метою реалізації частини фінансової політики, спрямованої на забезпечення його інвестиційної привабливості.

Процес управління структурою капіталу здійснюють у двох напрямках:

- оцінка потреби у капіталі для досягнення основних цілей фінансової політики;
- розрахунок найбільш ефективних пропорцій між власним і залученим капіталом.

На сьогодні існує значна кількість методів оптимізації структури капіталу підприємства залежно від типу його фінансово-господарської діяльності та рівня впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на вартість активів. Більшість із практиків-фінансистів дотримуються точки зору, що за рахунок власного й довготермінового залученого капіталу має фінансуватися основна частина необоротних активів, операційна частка обігових коштів і частина резервів ліквідних активів, що супроводжують виробничий цикл. Інші ресурси фінансуються за рахунок позичок. Такий принцип фінансування дає змогу повністю контролювати процеси виробництва та обігу. Якщо ж змінити структуру джерел фінансування активів компанії, то варто очікувати на додаткові ризики, пов'язані із тим, що підприємство в обороті матиме великі

обсяги ресурсів із завищеною вартістю та критичні розміри кредиторської заборгованості. Окрім того, значні зовнішні коливання, що спричиняють зростання вартості кредитних ресурсів і обмежують доступ до них, можуть завдати підприємству збитків, що ускладнить систему управління наявним капіталом підприємства.

Результативність фінансової політики визначається рівнем досягнення визначених цілей і завдань при заданих фінансових та матеріальних обмеженнях. При цьому загальний результат є важливішим за проміжні. Математично ефективність потрібно вимірювати співвідношенням витрат ресурсів і вартості отриманого результату, логістично – як темпи наближення до бажаного результату.

Основний засіб реалізації фінансової політики - фінансовий механізм організації, елементами якого є фінансові відносини як об'єкт фінансового управління, фінансові важелі, методи, правове та інформаційне забезпечення.

Основними напрямками удосконалення фінансового механізму є:

- розвиток систем контролю за якістю виробничих процесів;
- удосконалення мотиваційних систем на підприємстві;
- запровадження новітніх методів бюджетування;
- удосконалення фінансового планування;
- використання фінансових інновацій.

Реалізація довгострокових планів підприємства здійснюється шляхом гармонізації виробничих, інвестиційних процесів, кредитних відносин. Правильно сформована фінансова політика має бути спрямована на стабілізацію процесів розвитку суб'єкта господарювання в конкурентному середовищі та на досягнення стабільного фінансового стану. Довгострокова фінансова політика підприємства виражається у фінансовій стратегії.

При цьому основними стратегічними завданнями підприємства є такі:

- підвищення рівня прибутковості суб'єкта господарювання;
- поступове нарощення обсягів реалізації;
- стабілізації фінансових та матеріальних потоків;

- оптимізація структури капіталу;
- досягнення максимальної ринкової вартості підприємства;
- пошук найбільш ефективних методів нейтралізації ризиків;
- зростання дохідності інвестиційних процесів;
- екстенсивний та інтенсивний розвиток;
- формування ефективності системи управління ресурсами;
- удосконалення процесів управління інформацією на підприємстві.

Тривала фінансова політика має охоплювати весь цикл, упродовж якого підприємство реалізує власні плани розвитку. При цьому загальний процес поділяється на складові, кожна з яких дорівнює одному виробничому циклу або етапу досягнення цілі. За результатами короткострокових етапів здійснюється аналіз відхилень планових і фактичних результатів, вносяться корективи у тактичні схеми діяльності підприємства. Загальна ефективність процесів реалізації проекту в даному випадку має корелювати з проміжними ефектами. При цьому підприємство мусить здійснювати усі заходи щодо забезпечення безперебійності фінансування поточної діяльності та планових змін у виробничих процесах.

Довго та короткострокові фінансові плани функціонально пов'язані між собою. Ефективність здійснення поточної діяльності визначає можливість реалізації довгострокових завдань. Саме матеріальні та фінансові потоки від поточної діяльності формують передумови для подальших етапів матеріалізації довгострокових проектів. Відтак, ефективна поточна політика приближує реалізацію визначених цілей. Вона сприяє накопиченню ресурсів та їхній структуризації. Короткострокова фінансова політика є складовою довгострокової. Кошти на розвиток, зростання вартості капіталу генеруються у процесі поточної діяльності. Саме вони є джерелом ресурсів на просте і розширене відтворення. При цьому відбувається розширення виробництва.

Процес реалізації фінансової політики, що спрямована на розвиток, як правило, супроводжується факторами, що стримують його. Це можуть бути як особистісні цілі окремих менеджерів, що здійснюють управління, так і інших

суб'єктів господарювання, що співпрацюють із підприємством . Якщо така протидія матиме значну силу, то підприємству доведеться погоджувати власні цілі з цілями інших суб'єктів, а це однозначно призведе до зміни напрямків діяльності підприємства у коротко та середньостроковому періодах. У такому разі необхідно використовувати механізм диверсифікації виробничих, постачальницьких та збутових процесів. З іншого боку, якщо сила протидії є незначною, то при ефективному плануванні власної діяльності величина поточних витрат зростатиме до моменту оптимізації фінансових та матеріальних потоків компанії. У будь-якому разі пришвидшити реалізацію планів можна за рахунок поєднання цілей суб'єктів фінансів підприємств. При цьому враховують, що структура цілей підприємства характеризує тип її поведінки. Важливим є те, що мотиваційна складова виробничих процесів має стимулювати розвиток. В іншому разі накопичення протирічч може супроводжуватися поглибленням кризових явищ на підприємстві. Отже, усі дії менеджменту компанії, що спрямовані на нейтралізацію суперечностей, мають стати основою інформаційної політики підприємства.

Іноді існують такі випадки, коли підприємству потрібно досягнути проміжного результату, що не пов'язаний із загальним напрямком його діяльності. Такі цілі необхідно реалізовувати у найкоротші терміни, концентруючи ресурси. В іншому разі поточні дії виводитимуть його із системи загальних стратегічних цілей.

Загалом складові короткострокової політики підприємства мають сприяти процесам реалізації довгострокової. При цьому взаємопов'язують стратегію та тактику фінансової діяльності. Фінансова стратегія формується на перспективу з урахуванням потреб забезпечення стабільної діяльності підприємства, враховуючи стан забезпечення підприємства факторами виробництва та наявними обмеженнями. При цьому визначаються пріоритети у процесах розвитку та системі управління активами. Фінансова ж тактика суб'єкта господарювання має бути спрямованою на реалізацію окремого етапу розвитку підприємства або на вирішення завдань, що сприяють його реалізації.

На практиці суб'єктам господарювання не завжди вдається абсолютно точно реалізувати власні плани. Тоді оперативно вносяться зміни. Такі поточні зміни в оперативних планах не слід розглядати як умову зміни стратегії розвитку підприємства. Тактичні зміни можуть забезпечити більший результат, що є фактором стабілізації діяльності та прибутковості у тривалому періоді. Окрім того, зміни в тактиці можуть означати і те, що підприємства у процесі формування довгострокових планів не правильно сформували окремі їхні складові. У цьому разі зростання поточних затрат може негативно позначатися на величині операційного прибутку, але це тимчасово негативно впливатиме на фінансовий стан.

Загалом терміни реалізації складових фінансової політики можуть коригуватися і залежать від економічного середовища, в якому функціонує суб'єкт господарювання. За умов постійних змін власне і стратегічні цілі можуть змінюватися. Саме в цей період підприємство не реалізує власні плани, а концентрує зусилля на утриманні фінансової стійкості. Процеси реалізації довгострокових планів нівелюються зміною обсягів факторів виробництва, нездатністю суб'єктів господарювання швидко пристосуватися до змін. За таких обставин імовірність реалізації цілей компанії різко знижується. Стратегічні цілі замінюються тактичними, і навпаки. За стабільної економічної системи підприємства і організації швидше досягають визначених цілей, підвищуючи результативність власного функціонування. За таких умов керівники компаній здатні більш результативно працювати, отримуючи досвід, маючи змогу його реалізувати. Так, накопичуються позитивні якісні зміни у системі управління підприємством.

Процес формування фінансової політики має охоплювати:

- 1) розробку загальної концепції управління факторами виробництва з метою підвищення прибутковості діяльності і нормалізації ризиків;
- 2) детальний опис напрямків реалізації потенціалу компанії у коротко, середньо та довгостроковому періодах, враховуючи внутрішні особливі риси та

стан кон'юнктури ринку (особливості оподаткування, вартість кредитних ресурсів, тип обраної амортизаційної політики та ін.);

3) підбір оптимальних систем контролю за ефективністю реалізації означених цілей

При цьому, у процесі розробки ефективної системи організації фінансів підприємства мають постійно приділяти увагу процесам узгодження напрямків власного розвитку, принципам, формам реалізації інформаційного потенціалу, зберігаючи при цьому оптимальний рівень ліквідності та власної платоспроможності.

Література

1. Пушкар М. С. Теорія і практика формування облікової політики : Монографія / М. С. Пушкар, М. Т. Щирба. – Тернопіль : Карт-бланш, 2010. – 260 с.
2. Зубков С. О. Ефективність політики фінансування необоротних активів підприємств торгівлі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. Наук : спец. 08.00.04 / С. О. Зубков. – Х., 2008. – 20 с.
3. Пігуль Н. Г. Дивідендна політика як складова сучасної моделі корпоративного розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 / Н. Г. Пігуль. – Суми, 2002. – 19 с.
4. Нестерова С.В. Управління прибутком та дивідендна політика на підприємствах колективної форми власності в умовах переходу до ринкової економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. Наук : спец. 08.06.01 / С. В. Нестерова. – Хмельницький, 1998. – 16 с.
5. Нікішина О. В. Формування соціально орієнтованої фінансової політики в хлібопекарській промисловості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.01 / О. В. Нікішина. – Одеса., 2005. – 20 с.